

I.

Városmajor, 2005. január 4.

ISKOLA A FOLYÓPARTON

Hatvanadik születésnapomon megköszöntöttek testvéreim a Bokorban. A tósztot egy nálam 15 évvel volt fiatalabb férfiú mondta, és köszöntőjét az alábbi szavakkal zárta:

– És kívánom, hogy minél később fogj hozzá emlékirataid megírásához!

Megbecsülés volt szavaiban. Kinézte belőlem, hogy még futja valamire erőmből. Istenem, amikor 60 éves voltam, még javában írtam nyolc kötetes munkámat: Szent Pál teológiája. Elöttem volt még az Egyházrend, s az Erény-e az engedelmesség? – melyekkel eljutottam a Vatikán Hittani Kongregációjáig, s leveleztem a mostani pápával, XVI. Benedekkel. A '80-as években következtek még: a Bokorlelkiség, a Nagypénteki levél, az Ópusztaszer. Majd korábbi szamizdat-könyveim: Keressétek az Isten Országát!, a Merre menjek? Aztán a 90-es évek végén: A trón és az oltár szövetsége (in: Metanoeite!). De azért közeledett már a köszöntő által késleltetni akart fordulat. Túl nyolcvanadik évemen műfajt változtattam. Kezdtém írni a Napló füzeteit. Beleraktam a magam Ószikéit. Már közel jártam 60. füzetéhez, amikor vagy harmincadik könyvem (Metanoeite! Alakítsátok át gondolkodástokat!) megjelenésének másnapján egy ifjú hölgy járt nálam. Azért nem egészen ifjú...; úgy negyven évvel fiatalabb nálam. Három példányt is dedikáltatott, s utána ráérősen beszélgettünk.

– Írhatnál már egy regényt is – mondta nekem.

– Hát ezt még igazán nem próbáltam. Csak lírával, drámával kísérleteztem – a teológia mellett. Az ifjú, 87. évében járó szerző első regényét veszi kezébe az olvasó... – Jól hangzanék, ugye?

– Kor nem számít. És volna egy téma, amiről Neked kellene írnod. Ottlik Géza megírta, hogyan neveltek a két világháború között hazánkban katonatisztet, te megírhatnád, de regényben, hogyan neveltek katolikus papot.

– Jó, majd gondolkodom rajta.

Pár nap múlva elővettem a Benedek Marcell magyar irodalmi lexikonját: *Iskola a határon (regény, 1959): Egy katonaiskola élete adja regényének témáját, mely az emberség intézményesített előlésének pontos rajza, de nem a szenvedélyes tagadás hitvallása, hanem a jóvátehetetlent kísérő tárgyilagosság elégikus reflexiója.* Aztán beleolvastam a nagyon régen már egyszer olvasott regénybe. S mindjárt az első oldalon ezt találok: Néztük a Lukács-uszodában az emberek pucér hasát, de leginkább a lányokét... Hát ez kimaradt a katolikus papnevelés célkitűzéseiből. Hogy lehet regényt írni szerelem nélkül? Az egri csillagok, Az aranyember, Aranykoporsó, Erdély, Vízözön, A funtinel boszorkány... egyike sincs meg nélküle. A papokat viszont nem erre, másmilyen szerelemre nevelné az egyház. Milyen is lenne egy regény – szerelem nélkül? De – gondolkodtam – a lírában van nemcsak szerelmi, hanem politikai és istenes is. A francia Bernanos megkísérelte az istenes regényt is: Egy falusi plébános naplója. De a papnövendékek élete... erről csak Stendhal regénye jut eszembe: a Vörös és fekete...Aligha ilyenre gondolt a műzsám.

Friedreich Bandi bácsi görög-latin szakos piarista tanár volt, de ő tanította nekünk '28-ban, az I/a osztályban, a természetrajzot. Öreg volt már, 50 éves. Negyven évvel volt öregebb nálunk. Úgy keserítettük az életét szegénynek, ahogy tudtuk. Föltettük ujjunkat, s kikéredzkedtünk. Kiengedett. Sétáltunk az óráin. Ő meg aranyosan mesélt, mesélt. Bandi bácsi egyébként polihisztor is volt. A Rend magyarországi történetét tanulmányozta. A folyóparti gimnáziumét is. 1642-ben telepedtünk meg hazánk területén, a Poprád melletti

Podolinban, s már 1721-ben folyónknál is volt iskolánk, hazánk szívében, s még sem volt ott magyarul beszélő diákunk, talán egyetlen egy sem. Bandi bácsi áttanulmányozta a diákok névsorait, csupa német és szláv nevet talált. De ez nem nagyon zavarta akkor az oktatás munkáját, mert az ügyis latin nyelven folyt. Az iskoladrámákat is latinul adták elő diákjaink. Legalább a sok fránya németajkú szülő láthatta, hogy mire is jutottak gyermekeik. Bandi bácsi semmit sem írt a magyarórákról. Azt hiszem azért, mert nem is voltak.

1936-ban érettségiztünk. Sohasem gondoltam diákkoromban arra, hogy nekem magyar nevem van, másoknak meg nem. A kultuszminiszterünk neve is gróf Klebelsberg Kúnó volt, az esztergomi érseké pedig Csernoch János. Csak a kormányzó volt: Horthy, meg a miniszterelnök: gróf Bethlen. De ezek fölötté álltak a nemzettestnek: magyar nemesek-főnemesek voltak, és még reformátusok is. Püspökeinknek is legfeljebb akkor volt magyar nevük, ha véletlenül főnemeseknek születtek. Az én diákkoromban talán egyikük sem volt magyarnevű. Boldog nemzetköziségben éltünk, s tüzes magyaroknak nevelődtünk az iskolánkban mindnyájan.

Ma már viszont tudom, hogy micsoda nemzetközi-kárpátmedencei kavalkád volt az osztályunk. 61-en iratkoztunk be az I/a-ba, s nyolcadikra maradt belőle negyven vagy annyi sem. És nemcsak kibuktatták a tanárok a felesleget – a közeli Eötvös reálnak is jusson diák!, gondoltuk mi, akik nem buktunk ki –, az igazgató fel is vett közénk a nyolc év alatt néhány új fiút. Az osztály közel 40 %-a kikeresztelkedett zsidó volt, az őskeresztények között pedig Bukovszky, Kovacsics, Leisztinger, Staudinger, Kaczián, Viczián, Zimburg... Tótokat, cseheket, lengyeleket, délszlávokat, oláhokat ki tudom ma már szűrni közülük. Még magyar nevű is akadt. Bordás, Gaál, Orbán és Posta, ezek alighanem mind nemes-ivadékok lehettek. A valamikori jobbágyságot képviselték: Kovács, Nagy, Szilvási, Tolnai meg magam. Mi voltunk az osztály legproletárabb rétege. Volt két reformátusunk is: Kalos és Kerekes. Mért írárták őket ide szüleik, sohasem kérdeztük tőlük. Összesen 11 nem magyarított nevű érettségizett a negyvenből. Tanáraink: Fridreich, Fischl, Menczer, Kanszky, Wágner, Éder. Még magyar nevűek is akadtak köztük: Kövesi, Hatvani, Bátor, Bartha, s egy háromszéki székely: dr. Para Imre, a földrajztanárunk – Sepsiköröspatakról.

Osztálytársaim közül senki sem futott be politikai karriert '45 és '89 között. 1996-ban a 60 éves érettségi találkozónk még megvolt. Öt évvel később, 2001-ben magam próbálkoztam összeszedni az osztályt, de üresen csengtek már a telefonok. Egyetlen barátom az osztályban egy cseh-származék (alighanem a Bach-korszakban került ide) apától és zsidó-származék anyától született színjeles tanuló, aki mellékesen még műkorcsolyázó Európa-bajnok is volt diákkorában. Zuglói volt, én meg mátyásföldi, s át-átbringáztunk egymáshoz – akkor még! – a réteken. Az aranymisémen még ott volt, s elolvasta életem főművét is. Az érettségi utáni találkozón baráti volt a levegő: nem zsidóztunk, nem kommunizáltunk le senkit. Utóbbi nem is volt közöttünk. Csak hősi halott, hadifogoly meg politikai fogoly – minden mennyiségben. Egyik osztálytársammal találkozom Rákosi '53-as, első bukása után a Gyűjtőben, amikor egy kis időre emberként bántak ott velünk, s beszélgethettünk is a sétán egymással.

– Ebben az országban nem lehet élni. Ha egyszer szabadulok, megyek akárhová a nagyvilágba, csak innen el – mondta szomorún, lemondón.

– Mért gondolod? – kérdeztem őt.

– Mert maholnap 40 éves vagyok, s eddig még csak tanultam meg tanultam, aztán katona meg hadifogoly voltam, most meg politikai fogoly vagyok... – Egy akkor költött versem egyik sorával válaszoltam neki:

– Korán őszült fejünket csókolja a szél...

Emberebb ember, magyarabb magyar! – ez volt a pozsonyi zsidó rabbi unokájából lett egyetemi tanár, korábban hittantanárunk, ekkortájt megfogalmazott igéje. Lehet, hogy nem neveltek iskoláinkban nagyon vallásos embereket, de vallásukat megvetőket sem – mondta

1942-ben, hazai megtelepedésünk háromszáz éves ünnepségén, Kovács Vince, a váci apostoli kormányzó. Megkérdeztem nagy diákként hittanáromat:

– Mért nincs iskolánkban hitbuzgalmi egyesület?

– Mert az egész nevelés valláserkölcsei szellemben történik – volt a válasza.

Hitvita nem volt az osztályban a nyolc esztendő alatt. És hit volt-e? Mentünk minden nap misére, tanítás előtt, fél nyolckor. Volt évi négy kötelező gyónás-áldozás. Vasárnaponként lehetett áldozni is, de kevesen éltünk ezzel a lehetőséggel. Ketten lettünk papok az osztályból. A másik hamar disszidált, sohasem láttuk többé. A 25 éves érettségi találkozónk évében – túl a negyvenen – szabadultam a börtönből. Beszámolt mindegyikünk élete folyásáról. Nagyjából ezt a képet mutatták:

– Megházasodtam, nem sikerült. Újra nősültem, de erről a másodikról már nem mondok semmit. Ez a szöveg ismétlődött. Aztán egyikünk módosított.

– Én is megházasodtam, nekem sem sikerült. De mivel én ebben az iskolában azt tanultam, hogy Isten a szerencsétleneknek megbocsát, de a hülyéknek nem, ezért nem házasodtam még egyszer...

Szentmisével kezdtük az érettségi találkozóinkat. Alig egy-kettő volt, aki áldozott rajtuk. Könnyekig meghatottan hallgatták viszont osztálytársaim a szentmisén a nálunk évtizedekkel fiatalabb soros iskolaigazgatók emlékezéseit iskolánkra, régi tanárainkra. Látszott, hogy készültek beszédjükre az igazgatók. A nyolc év alatt volt egy grófunk is: Zichy, és két bárónk. Egy zsidóból lett iparbáró s egy máriateréziás báró. Az elsőnek (Kornfeld) apja vagy nagyapja a hazai gazdasági életet lendíthette fel), a másodiknak apja vagy nagyapja csinált valamit a háborúban – parancs nélkül, a maga szakállára. Ha nem sikerült, hadbíróság elé állították, ha sikerült, akkor Mária Terézia rendet kapott: báróságot. Báró Heim Miklós osztálytársunknak apja az első világháborúban tüntette ki magát. Ez a Miklós csak egyszer nősült, sok gyermeke volt és áldozott a szentmiséken. Katolikus magyarok voltunk. A hazáért halni is készek. Inkább Kölcsey Himnuszától hatódtunk meg, mint a pápaitól. Munkára, kötelességteljesítésre és becsületre neveltek minket. Akinek csak elégségesre sikerült az érettségije, az is jól megállta helyét, ha egyetemre ment. És mentünk csaknem mindnyájan. Rang volt az iskolánkba járhatni. Ez volt az Iskola a folyó partján.

Hogyan kerültem be a Rendbe? Ez lenne regényem első fejezete. Hát úgy, hogy apám megtért. Korábban szabadgondolkodó volt. Mesélte, hogy a felső kereskedelmiben cikizték a hittanárukat. Lehetett, mert akkor még, száz éve, egy jó katolikusnak el kellett hinnie, hogy Mózes maga számolt be haláláról a Deuteronomiumban, azaz Mózes ötödik könyvében. Kérdezték tanárukat a hatnapos teremtéstörténetről, s a szegény papnak nem volt válasza.

– Mitől lett a világosság a második napon, ha csak a negyedik napon helyezte Isten a világító testeket az égboltozatra?

Mindent, ezt is szó szerint kellett érteni. Loisy abbét még kiközösítette a század elején az egyház, mert abszurdumnak állította szentírás-kezelésünket. Prohászka Ottokár nem konfenciázott még. Vallásos meg hülye – még ugyanazt jelentette a felsőbb iskolákat járók számára.

Apám is bevonult '14-ben. Lovas katonának Temesvárra. Kiképzés után az olasz frontra került. '16 tavaszán fejlődést kapott a Doberdón. Kibírta, haja kihullott fél fején, mert platina lemezt raktak fejbőre alá. Kihasználta a féléves betegszabadságot. Nekünk később így mesélte:

– A tavaszon fejlődést kaptam, s őszre elvettem anyátokat.

Utána az orosz frontra került. A front összeomlásakor hazahozta századát, s '18 őszén Sátorajjáújhelyről telefonált a hadügyminisztériumba, hogy mit csináljon. Azt mondták a telefonban, hogy engedje őket szét, vége a háborúnak. Apám így számolt be erről nekünk:

– Maga szép kis hadügyminiszter! – mondta volna a telefonba.

Aztán leszerelt, beiratkozott az egyetemre: közgazdaságtant tanult. Amikor Pukánszky Bélánál kollokváltam az egyetemen, s beírta a jelest, elmondtam neki:

- A közgázon édesapámat is tanította a Professzor Úr.
- Fiatalkor édesapja lehet – válaszolta ő.

Apám banktisztviselő lett a Községi Takarékbán. A belvárosi Dorottya-utcában volt a hivatal. Máig megvan az épület, sokat jártam benne – apámnál. Oda járt be naponként gyalog a Mester utca és a Ferenc utca sarkán levő lakásunkból. Gyalog jött haza is. Nem futott még a 2-es villamos a folyó partján. '24 májusában is keresztül ment a Bakáts-téren. Talán kiszűrődött a litániáról az orgonaszó. Nem tudom, de bement. És megtért. Ott, álló helyében. Hogyan? Egész egyszerűen. Egyszerre csak tudta, hogy van Isten. Jó tíz évvel később megtudtam a Vigiliából, hogy így tért meg Claudel, s több nagy francia katolikus író is. Én csak arra emlékezem, hogy iskolába még nem járó gyerekként elkezdtem otthon misézni. Valami ménkü nagy könyvet kerítettem. Héber betűkkel volt írva, és miséztem. Blablázva... A templomban is latinul mondták a misét. Latinul nem tudtam, blablázni tudtam. De teljes áhitattal csináltam. A nővérem meg ministrált. Nagy buzgalmamban időnként le is térdepeltem, a nővérem pedig állva maradt. Anyánk bejött a szobába, s látta a helyzetet:

- Milyen mise ez? A pap térdepel, s a ministráns pedig áll?

Nagyon gyorsan történt a katolikusodásunk. Anyám tolt a gyerekkocsit a józsefvárosi Jézus Szíve templomba, októberi litániára. Én meg valamiképpen felhívhattam magamra a figyelmet, mert hamarosan kis jezsuitának szólítottak az ottani papok, s talán már első elemista koromban elsőáldozó lettem; s az iskolán kívül, a Jézus Szíve templomban. Időnként felkerekedett az egész család. Lehívtuk a pátert, a családi gyóntatót. Az lejött a sekrestyébe, s mi egyenként bementünk a gyóntatószékbe: apám, anyám, Kamilla és én. Az egyik alkalommal a négy éves Lívia húgom elsírja magát:

- A Páter mindenkit meggyóntat, csak engemet nem!

Lívia fél év múlva, karácsonykor elsőáldozó lesz a Horánszky utcai Kongregációközpont kápolnájában, négy és fél éves korában. Csak később mesélték szüleim. Egy gyónás után ezt mondta neki a Páter:

– Kedveseim, én nagyon szeretem magukat, de nem akarok maguk helyett a pokolba kerülni!

Miért mondta? Mert szüleim kettőkéztek. Ez a titka, hogy heten lettük.

Ment minden, mint a karikacsapás. Hogy miként kerültem a folyóparti iskolába, nem tudom. Csak arra emlékszem, hogy '28 tavaszán léptem át szüleimmel a hatalmas épület küszöbét. Felmentünk a széles lépcsőn a magasföldszintre, majd az első emeletre, s bejutottunk Kisparti János igazgató elébe. Megnézte a bizonyítványom, s megkérdezte:

- Nem lesz baj abból, hogy olyan messziről kell bejárnia? Majd kapnak értesítést.

Megkaptuk, hogy felvettek. Egész nyáron lázban égtem. Tanultam mindent előre. Magyar nyelvtant, latint is, de ebben nem tudott apám segíteni, mert felső kereskedelmiben érettségizett, s ott nem tanították a latint. De azért tökéletes volt a siker. 1929 nyarat már könyvirással töltöttem. Latin nyelv és olvasó könyv – volt könyvem címe, vagy 120 lapnyi terjedelemmel: nyelvtan, olvasmányok, szöszedet... Hogyan, hogyan nem, az örökbecsű könyv megmaradt. Őrzi a rendi levéltár. A könyv első mondata: A latin az egy holt nyelv...

Hamarosan tudtam, hogy egész életemben tanítani fogok. Paptanárrá leszek. Szüleim örültek neki. Hamarosan lett lelki vezetőm is. Úgy kezdődött, hogy a vasárnapi miséken, kéthetenként gyóntam. Feloldozás előtt kaptam még egy kérdést: És mi lesz a különszándékod? Mindig mondtam rá valamit. S egyszer fel is hívott a szobájába. Titokkal teli volt számomra az épület. Sokszor álmodtam is róla. Végtelen nagy volt, és minden csodálatos benne. Legelőször második gimnazista koromban mentem át az iskola-épületből, egy lengő ajtón át. Sík Sándorhoz mentem. Mi dolgom volt vele? A Várdai bácsi volt akkor a Katolikus Szemle főszerkesztője, s az ő gyerekei is a Ferenc térre jártak játszani, ahova én és testvéreim. Velem

küldte Várdai bácsi a korrektúrát, ha meg akart jelenteni egy Sík-verset. Két óra között tízpercben mentem hozzá. Bekopogtam.

– Szabad! – Bementem.

– Laudetur Jesus Christus!

Szivarozott. Átvette, amit hoztam. Szekrényéhez ment, kivett számomra belőle egy szelet csokoládét, s kezembe nyomta:

– Diákcigaretta.

Nála csak egyszer jártam, mert karácsonyig tanított csak minket, akkor kinevezték egyetemi tanárnak Szegedre. De annál inkább jártam a villamosszékbe. Végig a nyolc éven a lelkivezetőmhöz, aki csak beszélgetett velem. Ő az íróasztalánál ült, s én az asztal mellett egy zöld-bársonyfotelben. Ez volt a villamosszék. Nem én találtam ki, hanem elődeim, akik szintén feljártak hozzá, s abban ültek. Miről beszélgetett velem? Hát amiről én akartam. Nem emlékezem már másra, csak a kislányokra. Arról számoltam be, hogy kibe vagyok szerelmes, s hogy verseket írok róluk. Nem hozzájuk. Titkos írással írtam, és zakóm felvágott belsejébe voltak rejtve, amíg anyám meg nem találta őket. Lelkivezetőm megfejtette titkos írásomat. Évek múltával mondta is:

– Minek ez a rengeteg nőismerős, ha egyszer pap akarsz lenni?

Nem tudtam válaszolni rá. Nagyon korán kezdődött. Még iskolába sem jártam, de tele voltam Galgóczy Klárával, nővérem iskolatársával. A torkomban éreztem dobogni a szívem, ha csak megláttam a Ferenc téren aranyszőke fejét. Aztán mindig másban lettem ugyanilyen módon szerelemes. A Behina Kláriba, a Babzába, a Csutiba, s mikor 30-ban kiköltözködtünk Mátyásföldre, akkor meg az ottaniakba. Katóba, Évibe, H.-K. Pipibe, Ágiba. Nem lehetett ezt megállítani. Mondtam is otthon, kicsit szomorún is, hogy nem lesz pap belőlem. Mire apám:

– A palacsintaevés nem erőszak.

'36 tavaszán, húsvét hétfőjén még elmentem meglocsolni az akkori Öt, s hallatlan bátorsággal ez alkalommal kezét is csókoltam választottamnak. Fogadta, és én boldog voltam. Aztán megmondtam neki, hogy érettségire készülök, és négy önképzőköri pályázatot is akarok még beadni. Úgy, hogy most eltűnök egy kicsit. Nem vette szívére. Csak egy osztállyal járt lejjebb, és nagyon-nagyon szép szőke és sudár leány volt. Hamarosan egy diplomás fiú kezdett udvarolni neki...

Megvan még a nyomtatott értesítőm, s benne pályázataim címei. Az egyetemes zsinatok – A magyar földműves Gárdonyi és Móra műveiben – Az én íróim – s végül egy szépirodalmi tétel: Életkép. Emlékszem rá, hogy azt írtam meg egy novellában (Tíz év után – ez volt a címe), hogy a tízéves érettségi találkozáson beszámolok róla, hogy piarista lett belőlem, s állok keményen, de meglehetősen boldogtalan vagyok. Pogor (Pusch) Ödön tanár úr, a pályázat kitűzőjének bírálata így kezdődött:

– Majd tíz év múlva... – másképpen fogod látni a dolgot.

Keményen dolgoztam. Sikerült jelesre az érettségi, s bizony nem tudtam, hogy merre menjek. Elmentem Bátorihoz, a magyartanáromhoz, június 2-án, a szóbeli érettségim után. Emlékszem, úgy félkettő lehetett. Azzal, hogy beszélni szeretnék vele. Mondta, hogy készül a nyári cserkész táborokra, csak kevés ideje van, de azért mondjam, amit akarok. Álltunk a folyosón szobája előtt. S én mondtam, hogy piarista szeretnék lenni, de... Meghallgatott, s ennyit mondott:

– Nézd, én '19-ben érettségiztem. Tudod, mi volt akkor. Azt kérdeztem magamtól, hol tehetnék a legtöbb jót a nemzetemért. Megállapítottam, hogy piaristaként. És fejest ugrottam a dolgokba.

Ennyit mondott, s ez eldöntötte sorsomat. 17 évvel volt nálam idősebb. A legcsodálatosabb tanárom, akinek ittam minden szavát. Jegyeztem, amit mondott nekünk. A jegyzetekből vastag könyvet csináltam. Ebből tanult a fél osztály, s kérésére – őt is megajándékoztam vele. Hát ő is így lett piarista? Ha ő is, akkor én is fejest ugorhatok. Lementem a közeli trafikba,

vettem egy ív papírost, s az iskola egyik termében, a padon megírtam kérvényemet, amelyet április végéig kellett volna beadni. S bevitettem Balanyi Gyuri bácsihoz, az igazgatóhoz. Az volt benne, hogy régtől fogva érzem magamban a piarista hivatást, stb. Olvassa, s felnéz belőle:

– Hogyan? Évek óta? Hát akkor mért csak most, három hónappal a pályázat lejárta után, adod be kérvényedet?

Rettenetes értetlenségnek éltem meg kérdését. Most mondjam el neki, hogy folyamatosan piarista akartam lenni, s a mátyásföldi kislányok pedig folyamatosan megakadályoztak engem elbűvölő szépségükkel, női bájukkal? Csak annyit mondtam az igazgatónak, hogy problémáim voltak, de túljutottam már rajtuk.

– Na, jó... – mondta, és eltette a kérvényt. – Majd értesítünk.

Azt hiszem, hamarosan megkaptam az értesítést, melyben az állt, hogy remélhetőleg tisztában vagyok vele, hogy milyen nagy dolog a piarista hivatás, s augusztus 26-án délután öt óráig jelentkeznek a váci rendházunkba, s vigyek magammal hat inget, hat alsónadrágot, esernyőt, tavaszi és téli kabátot meg még nem tudom mit. De egyelőre ekkor még június 2-a volt, s én a szóbeli érettségi s a kérvény beadása után mentem haza, Mátyásföldre. Apám is otthon volt. S mondom:

– Beadtam a felvételi kérelmem a Rendbe. – Mire apám:

– De nem kellene ezt megbeszélni?

– Nem. Ezen nincs semmi megbeszélni való – mondtam.

S következett egy nyár. Az eleje még nagyon szép volt. Az évszáró feledhetetlen volt. Az első évszáró ünnepélyünk '29-ben volt. Hatszor szólították ki rajta jutalomra Bónis Gyurkát, a 45-ben már kolozsvári jogászprofesszort, s hatszor tapsolta meg a szülők és diákok ezernyi közönsége. Már akkor azt gondoltam, hogy ilyen akarok lenni én is nagykoromra, mint ez a Bónis György. S most, '36-ban engem nyolcszor szólítottak ki jutalomra. A tapsvihar nevetésbe fulladt: Hát mindig csak ő jön ki? A négy pályázat nyertesét szólították. Az országos gyorsíró verseny percenként 250 szótagos futamában első lettem az országban, s újból az iskola gyorsíró bajnoka, s az ilyen meg olyan alapítványi díjak kamatának nyertese. Tökéletes volt a megdicsőülésem. Erről álmodtam hét évvel korábban, tizenegy évesen.

Odahaza éppen építkezésben voltunk. Apám mondta:

– Az alapítványi díj kamatából meglesz a két új szobának esztingeni redőnye. – Mire én:

– De szeretnék elmenni egy hétre Tihanyba a Búvárra, vitorlás-táborba.

A költsége ennek 20 pengő volt, a kapott jutalom majd egy harmada. Apám beleegyezett.

– Rendben van, elmehetsz.

Máskor is vittem haza ilyesmit. Egyszer egy tízkoronás aranyat nyertem gyorsírástudományommal. Odaadtam anyámnak.

– Tessék nézni, milyen fényes ez a krajcár!

– De Gyurikám, ez egy tíz koronás arany. – Boldog volt ő is, én is. Megélt a krajcár kilenc esztendő. Ebből tudták szüleim megcsinálni '45 nyarán, az általános nemzeti nyomor idején, Lívia húgom lakodalmát.

Utazhattam a Balatonra. Láttam a magyar tengert, megtanultam vitorlázni, s boldogan fürödtem a vízben. Keveseknek adatott meg akkoriban ez a boldogság: fürödni a Balatonban. Aztán hazajöttem, s előttem volt még augusztus 26-ig két hosszú, nagyon hosszú hónap. S nem tudtam beszélni arról, hogy mi volt bennem, senkivel. Elterjedt a családban döntésem híre, mire az egyik nagynéném:

– De hát hogy fogod kibírni annyi parasztgyerekek között? – A nagynéni budai polgár volt, XI. kerületi. Lányai a Margitba jártak. Előkelőek voltak. Nekem meg a kisebb gondom is nagyobb volt ennél. Mást kell kibírnom.

– Okos a választás. Nagy az állásnélküliség, A gazdasági válságnak kiszámíthatatlanok a következményei – mondta egy mátyásföldi ismerős.

Üvölthetnékem volt! Miről beszél? Le kell mondanom a boldogságról, vágóhídra megyek, s ő gazdasági válságról beszél. Mit nekem a válság? Magyar-német gyorsíró voltam, tudtam gépelni. Számomra nincs gazdasági válság. Apám megmondta, hogy ha ezeket tudod, kapsz állást akárhol. Hullámos barna hajam volt. Egy alezredes lánya, Eci mondta (félszázad múltán találkoztam vele Clevelandban), akibe nem voltam szerelmes:

– Bubuka, magában a haja a legszebb.

A Bubuka a családnévem becézése volt. Akkoriban a lányokkal szigorúan magázódtunk. Elmentem tehát a borbélyhoz, s nullással levágattam azt, ami Eci szerint a legszebb volt rajtam. Minden reggel mentem misére és áldoztam. Jártam hetenként kétszer Sashalomra egy született német nőhöz. Elmondtam neki németül a magyar történelmet – nyelvyakorlálként. Tanultam tovább a német gyorsírást, hozzáfogtam a franciához, mert ógörögöt tanultam a felső négy osztályban francia helyett. S jártam én is testvéreimmel a cinkotai strandra. Gyakoroltam az úszást: tudok-e egyfolytában két kilométert leúszni. S nem volt barátom, s zárva volt számomra... igen, a paradicsom. Ott volt az a lány is, akinek a tavaszon megcsókoltam a kezét, s akitől kis időre búcsút vettem. A párjával volt már ott. Közelébe sem mentem. Észre sem vett. Elkezdtem kínomban sétálni, s közben állandóan dúdoltam magamban. Szent éneket? Dehogy. Az előző években apám vett egy gramofont, s lemezeket hozzá. Amikre anyámmal táncoltak húsz évvel korábban, operetteket. S ez lett az első zenei kultúrámm akkor, amikor volt már Székelyfonó is. De én csak az operett-szövegeket fújtam:

*Egy kis cigaretta valódi finom, / Oly illatos, enyhe, mint rózsaszírom.
Szippantani jó, de ha vége hamar. / Csacsi mind, aki többet akar.
Oly édes az élet, oly szép a világ./ Úgy szállnak a légben a füstkarikák.
Az orrban is illat, szívedre ne vedd! / Cigarette, csak cigarette.*

Meg a másikat:

*Londonban hej, van sok számos utca / és minden utcán több sarok,
És minden sarkon vannak házak és minden házon ablakok.
De mind egész nagy Albionban / nincs szebb oly ablak, mint ahonnan
A legszebb rózsaszál virít, / a legszebb rózsaszál virít.
A Wallen street-en hogyha járok / a legnagyobb úr én vagyok.
Magsüvegelnek az utcaseprők, / és csizmadiainasok.
Ha pénzem nincsen, iszom hitelbe, / enyém a legszebb lány szerelme,
A legszebb rózsza ott virít, / a legszebb rózsza ott virít.*

Lassan eltelt a nyár. Apám taxit fogadott, s négyesben, anyámmal s a három éves Laci öcsémmel utaztunk Vágra Újpesten keresztül. Újpesten megláttam egy patikát. S mondtam, hogy álljunk meg, mert fáj a fejem. Ilyen, akkori életemben, még nem volt soha. Átmentem a gyermekkor minden ragályos betegségén: kanyaró, skarlát, bányahimlő, szamárköhögés, diftéria, de a fejem nem fáj soha. Gyomorrontásom lehetett, de nem emlékezem rá. Beszedtem, amit a patikában adtak, s mentem tovább. Mire megérkeztünk, elmúlt a fejfájás.

Sok mindent lehet csinálni az emberrel, de az Istentől kapott természet jelez. Jelzi, ha merénylet készül. Jelezte. Lehet fejest ugrani. A vízbe biztosan. Másba nem biztos. Meg is teremté az embert. A maga képére és hasonlatosságra. Férfinak és nőnek teremtette... Tessék ezt szublimálni! Lehetséges ez? Papot azzal nevelnek, hogy azt mondják nekik, hogy ez bizony lehetséges, és a siker rajtunk fordul. Mivel lehet szublimálni? Egy másik szerelemmel. Az Isten irántin.

Majd mondja meg, aki regényírásra bízott, hogy csináljam-e tovább. Mert én csak ilyet tudok írni. Ez lenne első fejezete – a regénynek. Ki nem tud majd elaludni ettől?